

УДК 378.046-021.68

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi61.707>Навроцька М. М.,
orcid.org/0009-0006-0870-5365

КОМУНІКАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВА SOFT SKILL У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

У статті здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз комунікації як ключової soft skill у професійній діяльності педагога в умовах сучасних освітніх трансформацій. Актуальність дослідження зумовлена процесами цифровізації освіти, упровадженням дистанційного та змішаного навчання, посиленням соціальних і психологічних проблем, а також зростанням потреби в емоційно безпечному та партнерському освітньому середовищі. Обґрунтовано, що комунікативна компетентність педагога визначає не лише результативність навчання, а й якість взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу – учнями, батьками, колегами та адміністрацією закладу освіти.

Розкрито сутність професійно-педагогічної комунікації як багатовимірного процесу, що поєднує комунікативні та інтерактивні компоненти, вербальні й невербальні засоби взаємодії, а також репродуктивні й продуктивні форми спілкування. Проаналізовано наукові підходи до визначення функцій педагогічного спілкування, зокрема інформаційної, регулятивної, пізнавальної та емоційно-підтримувальної, і доведено їхню визначальну роль у формуванні позитивного психологічного клімату та навчальної мотивації здобувачів освіти.

Особливу увагу приділено стилю педагогічного спілкування як чиннику ефективності професійної діяльності вчителя, його впливу на міжособистісні відносини, емоційне самопочуття учасників освітнього процесу та результативність навчальної діяльності. Схарактеризовано провідні комунікативні вміння педагога, серед яких соціальна перцепція, емпатія, толерантність, самопрезентація, культура й техніка мовлення, здатність до рефлексії та гнучкого добору комунікативних стратегій.

Акцентовано значення мовленнєвої культури й виразності мовлення вчителя як інструментів педагогічного впливу, що забезпечують утримання уваги аудиторії, виокремлення смислових акцентів і виявлення особистісного ставлення до навчального матеріалу. Доведено, що комунікація є інтегративною soft skill, яка поєднує когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти професійної компетентності педагога та забезпечує успішну реалізацію освітнього процесу. Обґрунтовано доцільність цілеспрямованого розвитку комунікативних умінь як одного з пріоритетних напрямків професійного зростання педагога в умовах сучасних освітніх викликів.

Ключові слова: комунікація, професійно-педагогічна комунікація, soft skills, комунікативна компетентність, стиль педагогічного спілкування, культура мовлення, освітнє середовище.

Постановлення проблеми. Сучасні трансформації в освітньому середовищі, зумовлені цифровізацією, дистанційним і змішаним навчанням, зростанням соціальних проблем і потребою в емоційно безпечному освітньому просторі, актуалізують питання розвитку soft skills педагогів. Серед усього спектру м'яких навичок особливе місце посідає комунікація як базовий інструмент професійної взаємодії.

Комунікативна компетентність педагога визначає не лише ефективність передавання знань, а й якість взаємодії з учнями, батьками, колегами та адміністрацією закладу освіти. Саме через комунікацію реалізуються педагогічні впливи, формується довіра, підтримується мотивація та створюється психологічно комфортне освітнє середовище. У зв'язку з цим комунікація розглядається як ключова soft skill у професійній діяльності педагога.

Аналіз досліджень. Аналіз праць видатних педагогічних дослідників засвідчує, що комунікація в педагогічній діяльності є не лише технічною навичкою, але й складовою професійної ідентичності педагога. Усі автори погоджуються з тим, що без розвиненої комунікативної компетентності педагог не здатний реалізувати ефективну освітню взаємодію. Проте дослідження різняться за фокусом: О.Горовенко підкреслює інтерактивний характер комунікації, І.Зязюн – її смислотвірну природу, З.Курилянд – методичні шляхи формування soft skills. Інтеграція ідей цих авторів створює цілісне уявлення про комунікацію як ключову soft skill, що забезпечує педагогам здатність не лише передавати знання, а й створювати сприятливі умови для розвитку учнів, вирішувати конфлікти, адаптуватися до змін і будувати професійні взаємини в освітній спільноті.

Мета статті – теоретично проаналізувати комунікацію як ключову soft skill у професійній діяльності педагога та обґрунтувати її значення для забезпечення ефективної педагогічної взаємодії в сучасному освітньому середовищі.

Викладення основного матеріалу. Як наголошує О.Горовенко, образ сучасного педагога формується не лише сукупністю професійних і особистісних характеристик, що створюють уявлення про фахівця в очах здобувачів освіти, а й специфічним типом комунікативної поведінки. Комунікативна сфера включає всі вербальні й невербальні прояви взаємодії вчителя з навколишнім середовищем [2, с. 10].

Спілкування є складним процесом, який охоплює встановлення контактів, обмін інформацією та взаємодію між людьми. В умовах освітнього середовища воно виконує не лише функцію передання знань і способів діяльності, а й сприяє засвоєнню соціальних цінностей і культурних норм, виступаючи базовою основою педагогічної діяльності.

Професійно-педагогічна комунікація є багатовимірним і комплексним процесом, що поєднує перцептивні, комунікативні та інтерактивні компоненти, різні форми репродуктивної й продуктивної, особистісноорієнтованої взаємодії, спрямованої на передання інформації від учителя до учня та забезпечення ефективного зворотного зв'язку від учня до педагога [11, с. 2–3].

Професійно-педагогічна комунікація відіграє суттєву роль у діяльності закладу загальної середньої освіти, оскільки такі категорії, як стереотип, імідж, репутація та авторитет, перебувають у взаємозв'язку й взаємовпливають одна на одну, сприяючи формуванню конкурентоспроможності закладу освіти [6, с. 56].

У структурі професійно-педагогічної комунікації педагогічних працівників виокремлюють два взаємопов'язані компоненти – загальні принципи комунікації, що відображають особливості суспільного устрою, збереження соціокультурних цінностей та спрямованість педагогічної діяльності на реалізацію спільної мети й завдань освітнього процесу; а також індивідуальні принципи комунікації, які охоплюють громадянську позицію, стиль спілкування й сукупність прийомів і засобів, за допомогою яких педагог реалізує професійну діяльність, спираючись на власні знання, досвід, уміння та навички з урахуванням конкретних умов освітнього середовища [12, с. 43].

Водночас для глибшого розуміння механізмів ефективного педагогічного спілкування важливим є опрацювання наукових підходів, які висвітлюють психологічні аспекти взаємодії. Значний внесок у цю проблему зробив український психолог Г.Костюк. У своїх наукових працях він акцентував увагу на здатності особистості вибудовувати взаємодію з іншими, обґрунтовуючи процес формування системи психічних властивостей, свідомості та самосвідомості як необхідної умови становлення людини соціальним суб'єктом і учасником комунікації [7].

За визначенням І.Зязюна, професійно-педагогічне спілкування постає як система прийомів і навичок соціально-психологічної взаємодії між педагогом і вихованцями, що передбачає обмін інформацією, реалізацію виховного впливу та організацію міжособистісних відносин засобами комунікації. При цьому саме педагог постає активним організатором і керівником цього процесу [8]. Специфіка педагогічного

спілкування зумовлена його соціальною значущістю у процесах навчання, виховання та розвитку особистості, які реалізуються у взаємодії педагога з учнями [9].

З. Курлянд визначає ключові функції спілкування, серед яких виокремлює інформаційний обмін, координацію спільної діяльності, пізнання людьми одне одного та досягнення взаєморозуміння. Дослідниця акцентує увагу на тому, що у процесі комунікації особистість задовольняє потреби в самовираженні, емоційній підтримці, співпереживанні, повазі та соціальному визнанні. Для педагогічної діяльності врахування цих потреб є принципово важливим, оскільки ефективне спілкування не можливе без взаємної поваги та порозуміння [5, с. 122].

До провідних комунікативних умінь учителя науковиця відносить соціальну перцепцію, що передбачає здатність розпізнавати емоційний стан і настрої співрозмовника; емпатію як уміння співпереживати; толерантність, що виявляється в терпимому ставленні до різних поглядів; самопрезентацію, яка полягає в умінні доречно й упевнено представляти власні сильні сторони; позитивне ставлення до людей; розвинену увагу та пам'ять, необхідні для запам'ятовування імен, облич і особистісних особливостей; швидкість мислення та чіткість формулювання думок; культуру і техніку мовлення; а також володіння прийомами результативної комунікації [5].

Важливою складовою комунікативної діяльності педагога є культура спілкування, яка охоплює кілька рівнів мовної компетентності. Лексичний рівень передбачає вміння доцільно добирати слова, використовуючи синонімічні ряди, метафори та епітети; граматичний – правильне застосування мовних форм, зокрема іншомовної лексики, числівників, відмінювання та побудови речень; орфоепічний – дотримання норм правильної вимови звуків і наголосу [3].

Невід'ємним елементом культури мовлення є його виразність. Провідну роль у забезпеченні експресивності відіграє інтонація, що охоплює логічні, смислові й емоційні наголоси, варіативність висоти тону, темпу та паузування. Оскільки інтонаційні засоби здатні передавати значну частину змісту висловлювання, монотонне й невиразне мовлення не сприяє утриманню уваги слухачів, виокремленню головного чи виявленню особистісного ставлення педагога до навчального матеріалу. До засобів мовленнєвої виразності також належать анафора, градація та інверсія як стилістичні прийоми.

Одним із провідних завдань професійної діяльності вчителя є налагодження продуктивного спілкування, що потребує високого рівня сформованості комунікативних умінь. У процесі підготовки майбутніх педагогів доцільно створювати спеціальні умови, які забезпечуватимуть набуття відповідного комунікативного досвіду. Визначальну роль у цьому процесі відіграє стиль педагогічного спілкування [10].

І. Зязюн окреслює декілька типів педагогічного спілкування, серед яких найрезультативнішим вважає той, що ґрунтується на зацікавленості спільною творчою діяльністю. Такий стиль засвідчує не лише високий рівень комунікативної компетентності вчителя, а й його щире професійне ставлення до педагогічної праці. Ефективним також є стиль, побудований на дружньо-партнерських взаєминах, який створює передумови для розвитку творчої взаємодії між педагогом і здобувачами освіти. Досить поширеним у педагогічній практиці є стиль спілкування з дотриманням дистанції, коли взаємовідносини регламентуються певною формальною відокремленістю. За відсутності педагогічної майстерності та навичок конструктивної взаємодії такий стиль може трансформуватися у негативну форму – спілкування, засноване на залякуванні. Не менш небажаним є й стиль загравання, за якого педагог намагається здобути формальний авторитет через поступки чи демонстративну прихильність, що суперечить етичним засадам професії [8, с. 138–139].

Педагогічний досвід свідчить, що стилі спілкування рідко реалізуються в «чистому» вигляді: найчастіше вчителі комбінують елементи різних стилів відповідно до конкретних умов освітнього процесу. При цьому ефективність певного стилю є індивідуально

зумовленою, оскільки саме манера спілкування відображає особистісні особливості педагога. Обраний стиль істотно впливає на психологічний клімат у колективі, емоційне самопочуття учасників освітнього процесу та результативність навчальної діяльності. Водночас недостатня обізнаність із технологіями педагогічного спілкування або невміння застосовувати відповідні комунікативні прийоми можуть призводити до закріплення неефективних стилів, зокрема залякування, загравання чи надмірної дистанції. У подальшому такі моделі взаємодії стають стійкою рисою професійної поведінки вчителя, що ускладнює контакт з учнями та негативно позначається на якості освітнього процесу. Найвищі результати навчання досягаються за умов вибудовування гармонійної системи педагогічних взаємин.

Дослідники, розглядаючи технологічний вимір професійно-педагогічного спілкування, визначають кілька послідовних етапів його реалізації.

Перший етап – орієнтація в комунікативних умовах. На цій стадії педагог адаптує власний стиль взаємодії до конкретної педагогічної ситуації – уроку чи виховного заходу. Це передбачає усвідомлення індивідуальної манери спілкування, аналіз попереднього досвіду роботи з певним класом, а також коригування комунікативних стратегій відповідно до актуальних умов і поставлених педагогічних завдань.

Другий етап – ініціація спілкування. На цьому рівні вчитель конкретизує обрані методи й засоби взаємодії, узгоджуючи їх із визначеними цілями. Важливу роль відіграють соціальні стереотипи, які можуть впливати на сприйняття учнів, а також чинник першого враження, що формується не лише змістом діяльності, а й зовнішнім виглядом педагога, його поведінкою та мовленнєвим стилем.

Третій етап – залучення та концентрація уваги здобувачів освіти. Ефективність педагогічного спілкування значною мірою залежить від уміння вчителя привернути й утримати увагу аудиторії. У педагогічній практиці застосовуються різні способи активізації уваги – мовленнєві звернення; паузи як невербальні сигнали; поведінково-знакові засоби (використання наочності, записів на дошці тощо); а також комбінований підхід, який поєднує перелічені прийоми й є найбільш поширеним.

Четвертий етап – діагностика готовності аудиторії до взаємодії. Цей пошуково-аналітичний рівень передбачає спостереження за емоційним станом учнів, оцінювання їхньої налаштованості на співпрацю та уточнення комунікативних намірів педагога з метою вибору оптимального моменту для початку активної роботи. Результативність цього етапу визначається рівнем розвитку сенсорної культури вчителя, його здатністю до емоційного розуміння та емпатії.

Запропонована модель технології професійно-педагогічного спілкування може бути успішно адаптована до системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. У такому контексті вона враховує особливості навчання дорослих, зокрема потребу в переосмисленні власного професійного досвіду, подоланні стереотипних установок і формуванні нових комунікативних стратегій на основі практичної діяльності.

У структурі професійного спілкування вчителя важливе місце посідає публічний виступ, адже від якості подання інформації значною мірою залежать рівень довіри, зацікавленості та характер взаємодії зі слухачами. Дослідник міжособистісної комунікації Д. Карнегі підкреслював, що ефективність виступу визначається не лише змістовим наповненням, а й особистісними характеристиками промовця. Серед рекомендацій, актуальних для педагогічної практики, він виокремлював упевненість, що базується на глибокому володінні матеріалом; охайний і продуманий зовнішній вигляд як чинник самоповаги та довіри аудиторії; доброзичливу посмішку як засіб створення позитивного емоційного фону; лаконічний вступ, спрямований на миттєве залучення уваги слухачів; а також чітке й виразне завершення промови, яке забезпечує її запам'ятовуваність.

Вагомою передумовою ефективного педагогічного спілкування є цілеспрямована організація групової взаємодії, що сприяє формуванню позитивного професійного іміджу вчителя. Відповідно до логіки педагогічного процесу доцільно виокремити такі

основні стадії комунікації: етап прогнозування та моделювання майбутньої взаємодії, під час якого педагог планує зміст і динаміку спілкування, добираючи адекватні комунікативні засоби з урахуванням мети заняття, особливостей аудиторії та власного стилю; етап організації безпосередньої взаємодії, що передбачає активне залучення учасників до освітнього процесу; етап керування спілкуванням, спрямований на регуляцію емоційно-психологічного клімату, підтримання активності та забезпечення зворотного зв'язку; а також завершальний етап аналізу результатів комунікації та визначення подальших завдань, який реалізується через рефлексію, опитування, анкетування або спостереження [5].

В. Кононенко підкреслює, що культура мовлення педагога неможлива без сформованої техніки мовлення, яка передбачає володіння дихальною опорою, чіткою дикцією, оптимальною гучністю голосу та використанням нижнього голосового регістру. Важливою складовою є також вміння змінювати темп і ритм мовлення, доцільно застосовувати паузи, варіювати інтонацію та логічно акцентувати ключові смисли з метою підтримання уваги аудиторії [4, с. 138].

У процесі невербальної взаємодії провідну роль відіграють міміка, жести, пантоміміка, тактильні дії, а також зорові й слухові сигнали. Саме невербальні прояви значною мірою формують первинне уявлення про особистість, оскільки, за даними психологічних досліджень, у перші 12 секунд спілкування вони забезпечують до 92 % сприйнятої інформації. Науковці класифікують невербальні засоби спілкування на кілька груп – рухову активність тіла, інтонаційно-акустичні характеристики голосу, тактильні впливи та просторову організацію комунікативної взаємодії.

Вагомим компонентом невербальної комунікації є просторовий аспект спілкування. Дослідники виокремлюють чотири основні зони міжособистісної дистанції: інтимну (0–45 см), що характерна для близьких стосунків; персональну (45–120 см), притаманну партнерській взаємодії; соціальну (120–400 см), яка використовується в офіційно-діловому спілкуванні; та публічну (400–750 см), характерну для звернення до аудиторії. У професійній діяльності педагог залежно від комунікативної ситуації застосовує всі зазначені дистанції, за винятком інтимної.

Невід'ємною складовою невербального впливу є міміка, яка часто точніше за мовлення відображає емоційний стан особистості. Дослідження доводять, що за умов статичної пози викладача слухачі втрачають до 15 % інформації. Основні мімічні прояви корелюють із шістьма базовими емоціями: радістю, гнівом, страхом, здивуванням, відразою та смутком. Найбільш інформативними вважаються погляд і рухи брів, оскільки вони безпосередньо відображають внутрішні переживання людини.

Візуальний контакт є важливим показником зацікавленості, поваги та готовності до комунікативної взаємодії. Так, розширення зіниць зазвичай свідчить про інтерес, тоді як їх звуження може сигналізувати про напруження або негативний емоційний стан [1, с. 46].

Окремим елементом невербальної комунікації є поза, яка передає ставлення до співрозмовника. Закрита поза, що характеризується схрещеними руками чи ногами та опущеною головою, зазвичай інтерпретується як прояв недовіри або внутрішнього опору. Натомість відкрита поза – рівна спина, розгорнуті плечі, відкриті долоні – асоціюється з доброзичливістю, згодою та психологічною відкритістю [там само, с. 42].

З огляду на складність і багатовимірність комунікації в педагогічній діяльності, вона не може розглядатися виключно як професійна навичка. Комунікація інтегрує в собі особистісні якості педагога, його цінності, установки, емоційний інтелект і здатність до саморефлексії. Саме в цьому контексті доцільним є її розгляд крізь призму soft skills – надпрофесійних навичок, що забезпечують успішність діяльності в умовах постійних змін та соціальної взаємодії.

У сучасному освітньому просторі soft skills розглядаються як універсальні надпрофесійні компетентності, що забезпечують успішну соціальну та професійну

самореалізацію особистості. Для педагога вони набувають особливого значення, оскільки його професійна діяльність ґрунтується не лише на предметній підготовці, а й на постійній взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу. Здатність до співпраці, емоційна врівноваженість, критичне мислення, гнучкість і відповідальність формують основу ефективної професійної поведінки педагога.

Центральне місце серед soft skills педагога посідає комунікація, адже саме вона забезпечує реалізацію інших надпрофесійних навичок у практичній діяльності. Через комунікативну взаємодію педагог виявляє емпатію, вибудовує довірливі стосунки, здійснює педагогічний вплив і підтримує позитивний психологічний клімат в освітньому середовищі. Отже, комунікація є інтегративною soft skill, що поєднує когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти професійної компетентності.

У контексті педагогічної діяльності комунікація набуває специфічного професійного змісту, трансформуючись у професійно-педагогічну комунікацію. Вона характеризується цілеспрямованістю, педагогічною доцільністю, етичністю та відповідальністю за результати взаємодії. Професійно-педагогічна комунікація забезпечує не лише обмін інформацією, а й формування ціннісних орієнтацій, соціальних установок та освітньої мотивації здобувачів освіти.

Soft skills створюють фундамент професійної діяльності педагога, а професійно-педагогічна комунікація є їх практичною реалізацією в освітньому процесі. Саме через неї надпрофесійні навички набувають конкретного змісту та стають чинником ефективності педагогічної взаємодії.

Висновки. Отже, комунікація є ключовою soft skill у професійній діяльності педагога, оскільки забезпечує ефективну взаємодію, сприяє створенню безпечного освітнього середовища та підвищує якість освітнього процесу. Володіння комунікативними навичками дозволяє педагогу не лише передавати знання, а й будувати партнерські стосунки, підтримувати мотивацію та вирішувати складні педагогічні ситуації.

Розвиток комунікації як soft skill має стати одним із пріоритетних напрямків професійного зростання педагога в умовах сучасних освітніх викликів. Це сприятиме формуванню компетентного, гнучкого та конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно діяти в динамічному освітньому середовищі.

Подальший науковий пошук потребує аналізу особливостей цифрової комунікації як складової soft skill у сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Бондаревич І. М. Тексти (конспект) лекцій з дисципліни «Педагогічна майстерність» для магістрів спеціальностей ФЕУ всіх форм навчання: навчально-методичне видання. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. 78 с.
2. Горовенко О. А. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації. Харків: Основа, 2013. 112 с.
3. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: монографія. Тернопіль: Підручник і посібник, 2007. 320 с.
4. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія: навчальний посібник. Київ: Вища шк., 2008. 327 с.
5. Курлянд З. Н. Методика діагностики і формування професійної усталеності майбутніх учителів. Одеса, 1993. 242 с.
6. Маслова В. А. Професійно-педагогічна комунікація як умова розвитку комунікативних можливостей педагога. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Психологія*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 3. С. 81–85.
7. Навроцька М. М. Використання ідей Г. С. Костюка у процесі розвитку іміджу педагога. *Г. Костюк – видатний психолог сучасності: ідеї, пошуки, перспективи*: матеріали обласн. педаг. чит. (Херсон, 27 листопада 2014 р.). Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С. 81–83.

8. Педагогічна майстерність: хрестоматія: навчальний посібник / Зязюн І. А. та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ: СПД Богданова А. М. 2002. 462 с.
9. Педагогічне спілкування. URL: https://pidruchniki.com/83386/psihologiya/pedagogichne_spilkuvannya
10. Сербенська О. А. Культура усного мовлення: практикум: навчальний посібник. Львів, 2003. 212 с.
11. Communication strategies in educational management international symposium volume. Ruse, Bulgaria, 2017. 44 p.
12. Kamyshna I., Pavlovych L. Professional and pedagogical communication. Sciences of Europe. 2020. Vol. 57. Pp. 43–45.

References:

1. Bondarevych, I. M. (2017). Teksty (konspekt) lektsii z dystsypliny «Pedagogichna maisternist» dlia mahistriv spetsialnostei FEU vsikh form navchannia [Texts (lecture notes) on the discipline "Pedagogical Mastery" for master's students of the Faculty of Economics and Management of all forms of study]. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National Technical University [in Ukrainian].
2. Horovenko, O. A. (2013). *Formuvannia osobystisno-profesiinoho imidzhu vchytelia zasobamy samoprezentatsii* [Formation of the personal and professional image of a teacher by means of self-presentation]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
3. Kalyta, A. A. (2007). *Aktualizatsiia emotsiino-prahmatychnoho potentsialu vyslovlennia* [Actualization of the emotional and pragmatic potential of utterance]. Ternopil [in Ukrainian].
4. Kononenko, V. I. (2008). *Ukrainska linhovokulturolohiia* [Ukrainian linguoculturology]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Kurliand, Z. N. (1993). *Metodyka diahnostyky i formuvannia profesiinoi ustalenosti maibutnikh uchyteliv* [Methods of diagnostics and formation of professional stability of future teachers]. Odesa [in Ukrainian].
6. Maslova, V. A. (2021). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia yak umova rozvytku komunikatyvnykh mozhlyvostei pedahoha* [Professional and pedagogical communication as a condition for the development of a teacher's communicative potential]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Psychology*, 3, 81–85 [in Ukrainian].
7. Navrotska, M. M. (2014). *Vykorystannia idei H. S. Kostiuka u protsesi rozvytku imidzhu pedahoha* [The use of H. S. Kostiuk's ideas in the process of developing a teacher's image], *H. Kostiuk – vydatnyi psykholoh suchasnosti: idei, poshuky, perspektyvy: materialy oblasn. pedah. chyt* [H. Kostiuk – an outstanding psychologist of modernity: ideas, research, prospects: Proceedings of the regional pedagogical readings]. Kherson: Kherson Academy of Continuing Education [in Ukrainian].
8. Ziazun, I. A. (Ed.). (2002). *Pedahohichna maisternist: khrestomatiiia* [Pedagogical mastery: Anthology]. Kyiv [in Ukrainian].
9. *Pedahohichne spilkuвання* [Pedagogical communication]. Retrieved from https://pidruchniki.com/83386/psihologiya/pedagogichne_spilkuvannya [in Ukrainian].
10. Serbenska, O. A. (2003). *Kultura usnogo movlennia* [Culture of oral speech]. Lviv [in Ukrainian].
11. *Communication strategies in educational management: International symposium volume*. (2017). Ruse, Bulgaria [in English].
12. Kamyshna, I., & Pavlovych, L. (2020). Professional and pedagogical communication. *Sciences of Europe*, 57, 43–45 [in English].

Navrotska M. M.,

orcid.org/0009-0006-0870-5365

COMMUNICATION AS A KEY SOFT SKILL IN TEACHERS' PROFESSIONAL ACTIVITY

The article offers a theoretical analysis of communication as a key soft skill in teachers' professional activity in the context of contemporary educational transformations. The relevance of the study is determined by the digitalization of education, the implementation of distance and blended learning, the intensification of social and psychological challenges, and the growing need for an emotionally safe and partnership-based educational environment. The study substantiates that teachers' communicative competence determines not only the effectiveness of learning outcomes but also the quality of interaction

among all participants in the educational process, including students, parents, colleagues, and school administrators.

The essence of professional pedagogical communication is revealed as a multidimensional process integrating perceptual, communicative, and interactive components, verbal and non-verbal means of interaction, as well as reproductive and productive forms of communication. Scholarly approaches to defining the functions of pedagogical communication—informational, regulatory, cognitive, and emotional-supportive—are analyzed, and their decisive role in shaping a positive psychological climate and enhancing students' learning motivation is demonstrated.

Special attention is paid to the style of pedagogical communication as a factor influencing the effectiveness of teachers' professional activity, interpersonal relationships, the emotional well-being of participants in the educational process, and learning outcomes. The key communicative skills of teachers are characterized, including social perception, empathy, tolerance, self-presentation, linguistic proficiency, reflective ability, and the flexible selection of communicative strategies.

The importance of speech culture and expressive speech as tools of pedagogical influence is emphasized, as they ensure sustained attention, highlight semantic accents, and reflect the teacher's personal attitude toward educational content. It is argued that communication functions as an integrative soft skill combining cognitive, emotional, and behavioral components of teachers' professional competence and ensuring the effective implementation of the educational process. The study substantiates the expediency of the purposeful development of communicative skills as a priority direction of teachers' professional growth in the context of contemporary educational challenges.

Key words: communication, professional pedagogical communication, soft skills, communicative competence, pedagogical communication style, speech culture, educational environment.

Дата надходження статті: 17.11.2025 р.

Прийнято до публікації: 09.12.2025 р.

Опубліковано: 16.01.2026 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Примакова В. В.

УДК 378.147:37.011.3-051]:[001.891.54:37.091.313

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi61.708>

Омельченко Є. В.*,

orcid.org/0009-0008-7807-388X

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ПОБУДОВІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОСВІТНІХ НАУК ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті уточнено сутність понять «моделювання» (метод наукового пізнання педагогічних явищ, процесів і систем, що відбувається за допомогою побудови й відтворення їх моделей та властивостей) та «педагогічна модель» (система ознак педагогічного процесу чи явища, що відтворює певні суттєві властивості оригіналу, які, на думку їх розробників, мають першочергове значення). З'ясовано, що у процесі моделювання досліджується і сам об'єкт, і педагогічна система. Інформацію про цей об'єкт можна отримати на різних стадіях педагогічного дослідження, а наслідком моделювання стає остаточна скоректована модель. Особливостями педагогічного моделювання визначено прогностичну доцільність, адекватність до оригіналу, логічність побудови, різноманітність у знаходженні взаємозв'язків елементів, суб'єктивний характер, універсальність та економічність. Розглянуто різні класифікації педагогічних моделей. Розбіжності у визначенні різновидів педагогічних моделей пояснені

*© Омельченко Є. В.